

„Ha most feltámadna s eljöne közétek...”

KÖLTŐVEL NEM JÁRNEK, ILLUSZTRÁLTA HERBSZT LÁSZLÓ, SZERK. GRANCSA GERGELY

A *Költővel nem járnék* című kötet az antológiáknak azon típusába tartozik, amely nem kész anyagból dolgozik, nem korábban már megjelent írásokból szemezget valamiféle szempont alapján, hanem új alkotások megírására ösztönöz. Petőfi születésének bicentenáriuma jelenti meg a kötetet. Ebből az alkalomból a szerkesztő, Grancsa Gergely felkért tizenöt mai magyar szerzőt, zömmel ifjúsági írókat, hogy írjanak Petőfihez kapcsolódó novellákat: olyanokat, amelyekben a történetnek valami köze van a költőhöz. Hogy milyen, hányféle ez a kapcsolódás, azt érdemes lesz megvizsgálni, különösképpen azért, mert a szerzők teljesítették, a kötet meg tükrözi a szerkesztői utószóban leírt szándékot vagy instrukciót, hogy az alkotók „bátran, szabadon nyúljanak mind a költő személyéhez, mind az életművéhez”. A tizenöt írás közül tizenhárom eredeti szöveg, két szerzőtől pedig – Cserna-Szabó Andrástól és Nényei Páltól – már korábban megjelent írást közöl a kötet. A tizenöt szerző között tizenkét nő és három férfi található; az arányokat vélhetően az magyarázza, hogy a női szerzők hangsúlyosan vannak jelen a kortárs magyar ifjúsági irodalomban. A könyv a Tilos az Á Könyvek között, a Pozsonyi Pagony Kiadó gondozásában jelent meg, fiatal olvasóközönséget feltételez, az ifjúsági irodalomba sorolható.

Egy ilyen kötettel kapcsolatban három kérdést óhatatlanul feltesz bármely olvasója. Az egyik: mit tudunk meg az ünnepeltről, a novellák centrumában álló Petőfi Sándorról? A második: mit tudunk meg az ünneplőről, vagyis korunkról? A harmadik: mennyiben lenne szegényebb a magyar irodalom, ha ezek a novellák nem születtek volna meg? – avagy megfordítva: született-e a kötet inspirációjára néhány, vagy akár csak egyetlenegy olyan novella, ami sokat tesz hozzá irodalmunkhoz? Van az antológiaolvasásnak még egy negyedik kérdése is, legalábbis olvasói tapasztalatom szerint minden ilyen összeállítást szokás úgy olvasni, hogy az olvasó azonnal mérícskél: melyik a jobb, melyik a gyengébb novella, ki ír jól, ki rosszul, melyik az olvasó kedvence, és melyik szöveget hagyná ki. Ez utóbbi szempont inkább egy sportversenyhez, például a rövidtávfutáshoz illik, ezért közvetlenül nem is fogom érvényesíteni – bár nyilván a kritikus sem tud eltekinteni a maga ízlésétől és önkéntelen rangsorától.

A kötet írásai négy típusba sorolhatók. Az első típusba tartozók Petőfiről, 1848-ról, Szendrey Júliáról, Arany Jánosról írnak, mégpedig oly módon, hogy az ő életüket folytatják vagy írják át. Mind a négy szöveg, amely ide tartozik, legendát teremt.

Cserna-Szabó András novellája azt az epizódot dolgozza fel, amikor Petőfi Sándor és felesége 1847 októberében, friss házasként Kolozsvárra ment, és a híres-neves Biasini szálloda kávéházában vacsorázott. [Érdekes, hogy a Biasini visszatérő helyszíne a Petőfi-legendáknak: Krúdy Gyula *Éjjel a Biasiniban* című novellája itt játszódik, továbbá ezt dolgozta föl Mészáros Péter a *Stammbuch – Júlia asszony titkos éjszakai* című filmjében.] A rendkívül humoros történet arról szól, hogy Kolozsvárott a székely szolgálólány egyetlen étellel tud szolgálni, a puliszkával, igaz, azt százféleképpen is el tudja készíteni. A mű

végül kétféle Petőfi-legendára történő utalással ér véget Petőfi haláláról: Segesvárról és Barguzinról. A novellabeli Petőfi ezt mondja: „Vagy azt látom a csillagokban, hogy valaki keresztüldöf engemet valami hegyes szerszámmal, hol meg azt, hogy nővé leszek egy nagy, sivár, hideg, fehér tájban.” Baráth Katalin *Sherlock&Sherlock* című írásában Petőfi túléli a szabadságharc bukását, és barátjával, Arany Jánossal együtt Londonban települnek le, és álnéven – mint Sherlock és Watson – krimiket írnak, miközben Nagykőrösön egy Arany-hasonmás tanított, s ez a hasonmás lett az Akadémia főttkára is.

Március tizenötödike legendáját kétféleképpen átírva olvashatjuk: Nényei Pál novellájában a forradalmat nem a *Nemzeti dal* robbantja ki, hanem egy másik Petőfi-vers, a *Fa leszek, ha fának vagy virága* kezdetű „népdala”. Ha jól értem a novellát, azért, mert a vers igazi költői remekmű, és a kifejezés bátorsága, a képalkotás merészsége, az érzelmek gazdagsága minden olvasót megragad, sőt, forradalmárrá tesz. Szabó Borbála novellájának csúcspontján is a forradalom kirobbantása szerepel, de abban nem Petőfi, hanem Petőfiné, Szendrey Júlia örökérvényű verse, a *Csüccs le, magyar* játszik kulcsszerepet, ahogyan a forradalmat sem a márciusi ifjak robbantják ki, hanem „a mi csodálatos asszonyaink”.

A második típusba tartozó novellákban valamilyen módon feltámad Petőfi, de már a mi korunkban, és azt látjuk, hogyan viselkedik ma, hogyan ír ma, hogyan reagál arra, amit tapasztal. Balássy Fanni novellájában a szobortalapzaton álló bronz-Petőfi egy ideig hallgatja mindazt, amit ma róla beszélnek az emberek, majd leugrik a márványtalapzatról, és vitába száll a járókelőkkel. Tulajdonképpen szembesíti egymással azt a képet, amit az utókor őriz (?), kialakít (?) róla azzal, amit maga gondol és átélt. Persze fikció van a fikcióban: nyilván a „szembesítő”, az „igazi”, az „élő” Petőfi is éppoly, az utókor által létrehozott konstrukció, mint a másik, a forradalmi pózban szavaló Petőfi. Ugyancsak egyetlen megmervített pillanatot rögzít és emel metaforává az első, mint a novella végén látható másik, a gyűrt tejesdobozt szorongató Petőfi-szobor. Rojik Tamás írásában a fortyogó, elégedetlenkedő, bosszankodó, osztrákgyűlölő Petőfivel találkozunk – egy Balaton-parti halsütőben nyári munkán dolgozó fiatalember szemszögéből; meg egy verseire büszke, azokkal udvarolni is akaró, interjút adó költővel – egy elsőéves bölcsészlány szemszögéből. Petőfi bárhol és bárhogyan felbukkanhat, mondja a novella: „Vannak, akik megesküsznek, hogy látták egy kocsmában, mások állítólag stopposként vették fel, egyesek pedig verseket lobogtatnak, hogy Petőfi írta, és odaadta nekik, hogy vigyék a hírét, hogy él még. De hallottam olyat is, aki szerint Görögországba költözött, és felesége van. Az emberek nem akarják elhinni, hogy újra meghalt.”

Két titokzatos és izgalmas novella szól arról, ahogy a túlvilágról kommunikál velünk Petőfi. Kiss Judit Ágnes írásában Petőfinék van egy Instagram-oldala, és azon a verseit lehet olvasni. Az nem derül ki, hogy vajon egy mai Petőfi-rajongó működteti-e, vagy egy Petőfi-avatár áll-e a válaszok mögött, avagy valóban maga Petőfi Sándor él és posztolja a verseit ugyanolyan fiatalosan és lendülettel, mint ahogy valaha írta és közölte őket. A novella a Nelli és Xandro közötti üzenetváltás részeként nagyon sok figyelemre nem méltatott, de egészen remek verset és versrészletet közöl, beleteszi őket egy kortárs ifjúsági közegbe, ettől a versek olyan érdekesen, frissen hatnak, hogy az olvasó teljes joggal csodálkozik rá ismét Petőfi költészetére. Éppígy titokzatos az a novella, Bánki Éva kiváló írása, amelyben a *János vitéz*nek egy másik befejezését

olvashatjuk. „János vitéz arra ébred, hogy nincs sehol Tündérország. Keserű szél fúj, mindenhol hideg van, Iluska eltűnt, neki a füle is fázik. És bánatában megint útra kel, megválasztják egy csomó szegény legény vezetőjének, és hadra készülnek valami elnyomó, gonosz fejedelem ellen [...] A szegénylegények lázadása, a lázadás leverése után János vitéz teljesen egyedül marad, nem talál vissza Tündérországba, hanem felébred a patak partján. Tűz a nap, a juhok kényelmesen legelésznek, a patak álmosítóan csörgedez... kezdődik minden előlről, csak épp nincs sehol Iluska.” A novellából egyértelműen megtudjuk, hogy az alternatív befejezés nem Petőfi Sándoré, hanem egy titokzatos és játékos kedvű dédmamáé, Sebestyén Judité, de a történet folyamán Petőfi és a titokzatos kézirat olyan életszerűen jelenik meg, hogy szintén valamiféle költői feltámadást, jelenvalóságot érzékelünk.

A harmadik típusba két írás tartozik, a könyv keretét alkotó első és utolsó szöveg: egy levél Gévai Csillától, és egy elbeszélő költemény részlete Molnár T. Esztertől. Gévai Csilla novellájában maga Petőfi szólal meg, és a jelenkorról szerzett tapasztalatait írja meg, megkérdezve az olvasót: „Élek-e még tebenned, Barátom?” Molnár T. Eszter verse Júlia és Sándor szerelmét írja le, némileg eltávolítva az életrajztól (Szende Juliska vagy Doktor Júlia a nő, Pető Sanyi a másik főhősünk). Az eltávolítást fokozza, hogy a verses regényben a *János vitéz*t és egy disztópiát gyúr össze az elbeszélő, és további másnemű elemekkel fokozza a hatást, találunk benne kalandregény-reminiscenciákat, mesei elemeket, mitikus részleteket egyaránt.

Végül a negyedik típusba azok az írások tartoznak, amelyek napjainkban játszódhatnak, és egy-egy olyan problémát állítanak középpontba, ami a fiatal nemzedék számára fontos, ami igazi életprobléma a számukra. Wéber Anikó novellájában a kortársi zaklatás, a bullying, Miklya Luzsányi Mónika írásában a családon belüli erőszak, az apai abúzus, Mészöly Ágnes elbeszélésében a nevelőszülőhöz való viszony és a személyes szabadság megszerzése, Bendl Vera szövegében a szerelem érzésének és a társadalmi problémák iránti felelősségérzetnek az összeegyeztethetősége, Kalapos Éva Veronikánál a fiatal-lét kiismerhetetlensége és az önkeresés problémája áll a középpontban. Csupa-csupa olyan téma és élethelyzet, ami a kortárs ifjúsági és fiatal felnőtt (young adult) irodalomnak fontos és állandó témája.

Ezekhez képest Petőfinek meglehetősen kevés szerep jut ezekben az írásokban. Miklya Luzsányi Mónika, Mészöly Ágnes és Bendl Vera írása egy-egy verset idéz meg, a *Szülőföldement*, a *Föltámadott a tengert*, illetve a *Beszél a fákkal a bús őszi szél*t. Wéber Anikó novellájában Szendrey Júlia arcképe lesz fontos, Kalapos Éva Veronika esetében a Petőfiről elnevezett kenyér. De a legtöbb írásból inkább az derül ki, hogy Petőfi költészetéhez, életéhez, időnként ahhoz az egész iskolai műveltséghez, aminek Petőfi is részese, a novellák fiataljainak nem sok közül van. Megvallom, a kötet szövegeinek ez a csoportja tetszett legkevésbé: úgy éreztem, hogy az ifjúsági irodalom standard témáit, állandó problémáit, és ezért gyakran sztereotip helyzeteit, alakjait és mondatait halljuk a szövegekben.

Milyen Petőfi-képünk alakul ki a kötet elolvasása után? Az első élményünk, hogy Petőfiből egyaránt fontos a költői életmű, az élettörténet, a legendárium és az utóélet. Ilyen sokféle, sokrétű és sokelemű tudásunk valószínűleg nem nagyon van egyetlen más költőről sem, legalábbis nehezen tudnánk ennyi mindent összegyűjteni más költőkről. Az is kiderül, hogy Petőfi valóban sokarcú, sokrétű költő és figura, hogy

forradalmár és szerelmes fiatalember, éppúgy ő írta a *János vitézt*, mint a *Felhőket*, a *Nemzeti dal* mint a *Szeptember végéig*. A legtöbbször a *János vitézre* hivatkoznak a kötet írásai és szereplői, ami nemcsak azért indokolt, mert a magyar közműveltségnek valóban jelenvaló, élő része, hanem azért is, mert rendkívül sokrétű remekmű.

A kötet egyik legfeltűnőbb vonása, hogy Szendrey Júliának milyen nagy szerep jut benne. Cserna-Szabó András novellájának két főszereplője van, de a cím Júliát emeli főhőssé. Molnár T. Eszter elbeszélő költeményének címében is Júlia szerepel [*Doktor Júlia*], Wéber Anikó *Arcképek a falon*jában a főhős Szendrey Júliával azonosul, és ő jelent számára vigaszt az ellenséges diákközegben. Bendl Vera egy Máté nevű fiú vágyakozását írja le egy Zselyke nevű lány iránt, de mindent a Petőfi és Szendrey Júlia közötti kapcsolat verséből kiindulva, és az ő kapcsolatukkal párhuzamba állítva. Nényei Pál úgy meséli el apokrif történetét március 15-ről, hogy Szendrey Júlia nézőpontja keretezi az elbeszélést.

A könyv – véleményem szerint – legkiemelkedőbb írása, Szabó Borbála *Júlia Petőfije* című novellája pedig Júlia és Petőfi kapcsolatát, azon keresztül pedig a női és a férfítörténelem problematikáját, a női és a férfiszerepek és sztereotípiák kérdését állítja középpontba. A novella első és harmadik része 2028-ban játszódik, egy nő az elbeszélője, aki férjével mint kísérőjével elmegy a SZIM, a Szendrey Irodalmi Múzeum kiállítására, majd olvasni kezdi Petrovics Sándor naplójának részleteit: ez a fiktív napló az elbeszélés második része. Itt az elbeszélő egy férfi, mégpedig Petrovics Sándor, akinek belső lelki életéről olvashatunk titkos naplójában.

Szabó Borbála mindent megfordít a novellában. Minden társadalmi sztereotípiát: itt a nő él szellemi életet, a férfi pedig a család, a háztartás, a gyermeknevelés gondja. A nő csinálja a forradalmat, a férfi hímzi a kokárdát. A nő csíp bele könnyedén férje feszes fenekébe, a férfinak pedig ehhez egyetlen szava sincsen. A nagy költő itt Szendrey Júlia, és ő megengedő göggel, jótékonykodó leereszkedéssel figyeli az ő Sándora költői próbálkozásait. Különösképpen szellemes, hogy mind a jelenkori elbeszélő, mind a fiktív naplóbéli Júlia kellőképpen felvilágosult, jóindulattal viseltetik a gyengébb nem – a férfiak – iránt, és ezzel nagyon mélyen elemzi a látszólag felvilágosult, valójában a nemi különbségeket és nemek közötti hierarchiát legitimáló és megerősítő szemléletet. A mű kifordítja a műfajok és megszólalási módok hagyományos sztereotípiáit is. A naplóírás, tudjuk, női műfaj, az ebből kinőtt naplóregény is elsősorban „a női lélek” feltárására, a nők világának bemutatására vállalkozik, a szerelem, a családi tűzhely, a kisvilág érzelmi világának feltérképezésére. Itt Petrovics Sándor ír naplót, és ő próbálja eltitkolni a felsőbbrendű nő előtt „eme haszontalan irományt” és „egypár szerény művecském”. A március 15-i forradalmat is kifordítja: nem a férfiak harcra buzdító hangja szólal meg, nem a *Talpra, magyar*, hanem a tárgyalást sürgető, a megnyugvást hirdető, a megbékélés hangját megszólaltató *Csüccs le, magyar*. Milyen is lenne a történelmünk, tehetjük fel a kérdést, ha nem férfítörténelem, hanem női történelem lenne?

Érdemes hát újraolvasni és újraértelmezni Petőfit? Tudjuk friss szemmel látni? Birtokba tudja venni minden nemzedék, így a mai tizenéves nemzedék is, a Petőfi-hagyományt? Ezek a kérdések minden évfordulónál és minden évfordulós kötetnél feltehetőek, és talán azzal tudjuk megválaszolni, hogy másképp nem is tudnánk tenni. Nem tudjuk nem újraértelmezni a hagyományt, mert ha már értelmezünk, akkor már

a magunk nézőpontjából, a magunk történelmi és kulturális tapasztalataival tesszük azt. Nem tudunk nem a magunk kérdései felől tekinteni a múltra, nem tudjuk nem a magunk nyelvhasználatával birtokba venni azt. Ennek a folyamatos és ismétlődő kulturális múltértelmezésnek, birtokbavételnek olvashatjuk e novelláskötetben érdekes, elgondolkodtató, a 21. század első évtizedeit jellemző lenyomatát. [*Tilos az Á*]

FENYŐ D. GYÖRGY

#Petőfi

KÖLTŐVEL NEM JÁRNÉK, ILLUSZTRÁLTA HERBSZT LÁSZLÓ, SZERK. GRANCSA GERGELY

A Petőfi-bicentenáriumi ünneplése során több olyan kiadvánnyal is találkozhatunk, amelynek célközönsége a tizenévesek korosztálya, ilyen például a költő regényes életrajza [Berényi Anna: *Petőfi*, Scolar, 2022], a fiatalság számára válogatott, kommentelt antológia [*Így él Petőfi*, Cerkabella, 2023], sőt rajzos kiadvány is készült [Sajdik Ferenc: *Vivát Petőfi*, Holnap, 2022]. A *Költővel nem járnék* című antológia célja a kiadói szándék szerint szintén a kamasz és fiatal felnőtt olvasók elérése egy olyan válogatással, ahol a szövegeket – ahogy Grancsa Gergely a szerkesztői utószóban megfogalmazza – „nem itatja át a pátosz, nem vágják magukat hősi pózba”. A kiadvány 15 olyan novellával közelít Petőfi alakjához, melyekből 13 szöveg vadonatúj, a Petőfi-év apropóján, felkérésre született meg, a két korábban is publikált írás – Cserna-Szabó András és Nényei Pál novellái – pedig maximálisan megérdemlik ezt az újbóli figyelmet. A szerzőgárda több tagja is ismerős lehet a megcélzott korcsoport számára, hiszen sikeres ifjúsági regények alkotói [Rojik Tamás, Wéber Anikó, Mészöly Ágnes, Kalapos Éva Veronika, Balássy Fanny, Szabó Borbála], a kamaszokat tanárszemzőgből is ismerő szerzők [Nényei Pál, Kiss Judit Ágnes, Miklya Luzsányi Mónika] pedig azzal a problémával is szembesülhettek már, hogy Petőfi alakjának, költészetének szabad, a tekintélyelvűség láncaitól megszabadított megközelítése ide vagy oda, nem biztos, hogy egy mai tizenéves Petőfiről szeretne olvasni. Vagy egyáltalán szeretne olvasni, hiszen a legutóbbi felmérések [Tóth Máté: *A 3–18 év közötti hazai lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben*] szerint az olvasás népszerűsége radikálisan csökkent mind a nyomtatott, mind az elektronikus formájú könyvek tekintetében, és bár sok teória született a nemolvasás témakörében, de valószínűsíthető, hogy a mai fiatalok ugyanúgy [ha nem jobban] ki vannak éhezve a történetekre, és ugyanannyi [ha nem több] kérdés foglalkoztatja, nyomasztja őket önmaguk és a világ megértésével kapcsolatban, mint a megelőző korosztályokat. Az is valószínűsíthető, hogy parancsszóra nem fognak olvasni, de ha a szöveg felteszi az őket kínzó kérdéseket, pedzegeti a tabusított témákat, és hozzájuk hasonlóan határokat feszeget, akkor kapcsolatba léphet velük. A *Költővel nem járnék* 15 novellája nem szűkölködik kérdésekben, határfejeszgetésekben, és bár mindegyik írás más modalitással, más alapötletből kiindulva építkezik, mégis vannak olyan témák, amelyek dominánsan képviseltetik magukat a kötetben, amelyek alapján a szövegek kapcsolatát építenek